

УДК 343.9:007

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).518](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).518)*О. С. Доценко**orcid.org/0000-003-2074-5715**кандидат юридичних наук, доцент,**професор кафедри публічного управління та адміністрування
Національної академії внутрішніх справ*

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПОРЯДКУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

Постановка проблеми. Під час здійснення інформаційно-аналітичної діяльності слід враховувати, що проаналізована інформація за своїм обсягом, змістом і термінами надання залежить від рівня суб'єктів протидії організованих злочинності. Така інформація за своїм змістом повинна надаватися в такому вигляді, щоб на її основі суб'єкти протидії організованих злочинності могли приймати необхідні управлінські рішення. Наприклад, для Верховної Ради України, Президента України і Кабінету Міністрів України повинна надаватися узагальнена інформація про стан організованої злочинності в державі, причини і умови її існування чи зростання, нові види вчинення злочинів організованими злочинними угрупованнями (далі – ОЗУ) та інше; для Міністра внутрішніх справ і керівництва Національної поліції (далі – НП) більш конкретизована – за регіонами розповсюдження, види і способи вчинення, прийняті заходи для протидії тощо; для керівників територіальних органів НП та їх підрозділів необхідна найбільш детальна інформація. Тобто, чим вищий рівень суб'єкта протидії організованих злочинності, тим більш узагальнена і комплексна інформація надається йому для прийняття рішення. Інформація для територіальних органів і підрозділів є більш динамічною, її збір і аналіз потребує повсякденної активної діяльності і в окремих випадках негайної реалізації.

Стан дослідження. У юридичній літературі приділено багато уваги дослідженню інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади, правоохоронних органів, в тому числі й органів, підрозділів внутрішніх справ та Національної поліції. Ці питання знайшли своє відображення у наукових працях В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, О.О. Дульського, І.П. Голосніченка, В.Л. Грохольського, В.В. Зуя, Л.В. Ковалю, М.В. Корнієнка, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінного, В.І. Литвиненка, Н.Є. Міняйла, Т.М. Міщенко, М.І. Мельника, Є.В. Невмержицького, Г.П. Пожидаєва, О.П. Рябченко, О.Ю. Шостко та інших. Але й донині серед науковців та практиків немає єдиної позиції щодо забезпечення різних суб'єктів протидії організованих злочинності інформаційно-аналітичною інформацією,

не визначено, в яких обсягах і яка інформація повинна їм надаватися, тощо.

Метою статті є аналіз та розгляд порядку забезпечення суб'єктів протидії організованих злочинності інформаційно-аналітичною інформацією, вимоги до такої інформації тощо.

Виклад основного матеріалу. У ст. 19 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» зазначається, що для вирішення завдань боротьби з організованою злочинністю спеціальні підрозділи Служби безпеки України та підрозділи органів Національної поліції мають право збирати, накопичувати і зберігати інформацію про події і факти, що свідчать про організовану злочинну діяльність, її причини та умови, про осіб, які беруть участь в організованій злочинній діяльності [1]. Але для інформаційно-аналітичного забезпечення ефективної діяльності суб'єктів протидії організованих злочинності важливо на нормативно-правовому рівні визначити, кому, коли і в яких обсягах така інформація повинна надаватися, щоб суб'єкти протидії організованих злочинності за допомогою цих аналітичних матеріалів могли приймати дієві управлінські рішення. Адже якість таких рішень залежить від своєчасної, повної і об'єктивної інформації.

Досліджуючи проблеми управління в органах внутрішніх справ, О.М. Бандурка зазначає, що уся різноманітність управлінських рішень, які приймаються на різних рівнях, повинна відповідати певним загальним вимогам:

- управлінські рішення мають бути обґрунтованими, об'єктивними, урахувати всі особливості ситуації, відповідати конкретним умовам, поставленим цілям і можливостям їх досягнення;

- управлінські рішення повинні відповідати вимогам законодавчих актів, наказів МВС, інструкцій і настанов;

- управлінські рішення повинні прийматися в межах компетенції суб'єкта управління, тобто відповідати функціональним обов'язкам посадової особи, що їх приймає;

- управлінські рішення мають бути своєчасними, запізнити рішення, як і передчасне, знижує ефективність управління і може призвести до тяжких наслідків;

– управлінське рішення в органах внутрішніх справ завжди має директивний, владний характер і обов'язкове для всіх, кому його адресовано, виконання рішення гарантовано нормами права, а в необхідних випадках може забезпечуватись заходами примусу;

– управлінське рішення в органах внутрішніх справ приймається в односторонньому порядку, навіть якщо воно є результатом колегіального обговорення чи наслідком узгодження між різними суб'єктами управління;

– управлінське рішення встановлює обов'язкові правила поведінки або регулює окремі управлінські відносини, воно може стосуватись усього колективу або окремих його членів;

– управлінське рішення є результатом творчої роботи, воно вимагає наукового підходу, бути лаконічним і послідовним, зрозумілим для виконавця і не суперечити раніше прийнятим рішенням або виключати їх;

– управлінське рішення в органах внутрішніх справ приймається в установленому процедурному порядку, який регламентується відповідними нормативними актами [2, с. 112]. На наш погляд, зазначені вимоги до управлінських рішень є актуальними і для прийняття їх суб'єктами протидії організованій злочинності.

Інформаційно-аналітична діяльність є обов'язковою управлінською функцією. Однак опитування керівників підрозділів кримінальної поліції показало, що сьогодні окремо аналіз стану організованої злочинності в регіонах проводять тільки біля 30%, за різними методиками, в основному поверхнево – кількість виявлених ОЗУ і вчинених ними злочинів. Звичайно, такі аналізи не дають можливості бачити цю проблему у повному обсязі і вживати ефективних заходів. Такий стан має місце з декількох причин: 1) сьогодні немає жодного нормативно-правового акту, який би зобов'язував це робити на усіх рівнях територіальних органів і підрозділів поліції, не кажучи уже про інші суб'єкти протидії організованій злочинності; 2) через масові звільнення під час реформування системи МВС сьогодні немає належним чином підготовленого і досвідченого персоналу, який би міг здійснювати комплексні ретельні аналізи і пропонувати прийняття стратегічних управлінських рішень; 3) відсутня методика здійснення інформаційно-аналітичної діяльності з вивчення стану організованої злочинності; 4) відсутність бажання проводити такі аналізи.

Основні суб'єкти протидії організованій злочинності (СБУ, НП) у своїй діяльності використовують гласні і негласні джерела інформації. Крім того, вони повинні використовувати інформацію інших підрозділів як своїх систем, так й інших правоохоронних і контролюючих органів. Однак, як показує наше дослідження, працівни-

ки підрозділів кримінальної поліції використовують в основному інформацію із власних джерел, а за інформацію до інших підрозділів звертаються рідко, що суттєво звужує їх обізнаність у тих процесах, які відбуваються в організованому злочинному середовищі. Такий стан не може сприяти ефективному прийняттю управлінських рішень.

Одна з умов оптимальності управлінських рішень – їх забезпеченість необхідною інформацією. Інакше можна прийняти дефектне (хибне) рішення. До того ж поставлені завдання будуть вирішуватися іншим шляхом, з надмірною витратою сил і засобів, більшою витратою часу і ресурсів. Дієвість побудованих на такій інформації управлінських рішень буває невисокою. Але й надлишок інформації не корисніше її надоліку, він ускладнює процес її обробки, оцінки, затримує прийняття управлінських рішень, тому важливо визначити її оптимальний обсяг [3, с. 178].

Теорією і практикою боротьби зі злочинністю вироблено ряд вимог, яким повинна відповідати інформація: по-перше, відповідність інформації компетенції суб'єкта управління, його завданням і функціям; по-друге, оптимальність (необхідність і достовірність) інформації; по-третє, достовірність і точність інформації; по-четверте, своєчасність надходження інформації; по-п'яте, комплексність і систематизація [4, с. 120–121].

Враховуючи, що сьогодні, на жаль, відсутня методика здійснення інформаційно-аналітичної діяльності з вивчення стану організованої злочинності, доцільним буде розглянути це питання. В.Л. Грохольський зазначає, що одне із завдань проведення такого аналізу полягає в тому, щоб керівник визначився в предметі і межах дослідження. Такий вибір не повинен бути випадковим чи не актуальним, він визначається потребою оперативної обстановки. Предмет і межі майбутнього аналізу необхідно розглянути в колективі і скласти план першого етапу інформаційно-аналітичної роботи. План повинен передбачати: термін, протягом якого необхідно провести аналіз; визначення питань, які потребують з'ясування; характер, зміст, обсяг матеріалів, необхідних для аналізу; методи і порядок збору матеріалів; як їх отримати і вивчити. Це дозволить переконатися в необхідності і реальності задуманого аналізу. Після цього необхідно визначити працівників, які будуть задіяні у виконанні цієї роботи, їх права та обов'язки; визначити джерела отримання інформації; забезпечити надходження необхідної інформації з підпорядкованих підрозділів та інших джерел; визначити, яким повинен бути підсумковий документ тощо. Керівникам підрозділів, які не належать до кримінологічних центрів, допускається застосовувати такий метод дослідження як вивчення документів (в тому числі оперативних), статистичних даних, профілактичних та інших обліків тощо.

Отже, така інформаційно-аналітична діяльність буде складатися з таких етапів: теоретичного, підготовчого, збору й обробки матеріалів, аналізу отриманих даних, підготовка і видання підсумкового документа. Теоретичний етап полягає в тому, щоб керівник визначився в предметі, межах дослідження, складанні плану першого етапу інформаційно-аналітичної роботи. Підготовчий етап: визначення виконавців, визначення джерел інформації, визначення послідовності збору, обробки й аналізу інформації, визначення термінів. Сам аналіз передбачає обробку зібраної інформації за заздалегідь розробленою формою [3, с. 178–179].

Для зручності його можна поділити на певні етапи: вивчення показників роботи (статистичні дані); вивчення результатів діяльності суб'єктів протидії організованій злочинності; порівняння показників періоду, що аналізується, з показниками минулих аналогічних періодів, із зазначенням змін, які відбулися за період, що аналізується, визначення причин і умов, що призвели до цих змін. При цьому досить часто застосовується такий метод аналізу, як порівняння показників. За допомогою аналізу і порівняння отриманих цифрових даних (між собою та іншими показниками) визначаються якісні і кількісні досліджувані показники через інші, однорідні показники. Отримані результати за аналізований період порівнюються з показниками минулих аналогічних періодів тощо.

Водночас слід відмітити, що порівняння статистичних даних не виключає застосування інших методів аналізу стану протидії організованій злочинності. Таку інформацію можна отримувати з інших джерел (наприклад: оперативних обліків, кримінальних проваджень, рішень суду та інших), вивчення якої надасть можливість вивчити реальний стан протидії організованій злочинності.

Для вивчення статистичних матеріалів застосовуються і такі методи, як узагальнюючі показники (відносні і середні), ряди розподілу (варіаційні, динамічні, паралельні (рівнобіжні)), вторинні угруповання. Статистичний аналіз інформації звичайно починають із вивчення абсолютних показників, що характеризують діяльність суб'єктів протидії організованій злочинності. Такі показники важливі для уявлення про обсяг діяльності суб'єктів з протидії організованій злочинності. Але це тільки перша стадія інформаційно-аналітичної діяльності, яка може дати відповідь на запитання (можливо з імовірною неточністю), який стан справ. Тому у діяльності суб'єктів з протидії організованій злочинності виправдано застосовувати комплексне статистичне спостереження за трьома основними напрямками: оперативно-розшукової, слідчої і адміністративної діяльності, використовуючи для цього документи первинного обліку: 1) кількість заведених

і реалізованих оперативно-розшукових справ; 2) кількість виявлених, локалізованих, ліквідованих чи знешкоджених ОЗУ; 3) обліково-статистичні картки на зареєстровані чи розкриті злочини (вчинені ОЗУ), на осіб, які вчинили ці злочини, про рух цих кримінальних справ, про результати розгляду справ у судах; 4) притягнення до адміністративної відповідальності за порушення антикорупційного законодавства державних службовців 1–4 категорії (кількість протоколів, направлених до суду, кількість притягнутих до адміністративної відповідальності); 5) картотеки і банки даних ЕОМ; 6) таблиці, відомості й інші форми документів первинного обліку [3, с. 180–181].

Наступна стадія передбачає порівняння абсолютних показників. Це дає можливість встановити тенденції, недоліки в прийнятті управлінських рішень чи виявити позитивні явища. Аналіз абсолютних показників дає можливість виявити тенденції динаміки стану організованої злочинності, її структури і оцінки діяльності як загалом, так і окремо кожного суб'єкту протидії їй.

Важливим напрямом інформаційно-аналітичної діяльності є вивчення кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ за фактами злочинної діяльності ОЗУ. Аналіз цих справ дозволяє вивчити не тільки об'єкти злочинного посягання, періоди, час і місце (регіон) їх вчинення, кількість членів ОЗУ, способи вчинення злочинів тощо, а також, що є досить суттєвим, виявити причини і умови створення ОЗУ, здійснення ними злочинної діяльності та період існування ОЗУ. Хоча, на жаль, сьогодні відсутня норма в КПК України та інших нормативно-правових актах, яка б зобов'язувала суб'єктів протидії організованій злочинності, особливо суб'єктів розслідування злочинів, вчинених ОЗУ, вивчати причини й умови про період існування ОЗУ та здійснення ними злочинної діяльності.

З огляду на це ми пропонуємо у КПК України внести доповнення і окремою статтею визначити, що суб'єкти досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності зобов'язані під час здійснення своєї діяльності виявляти, вивчати та аналізувати причини й умови вчинення злочинів, особливо ОЗУ, період, причини і умови їх існування та вживати заходів щодо усунення цих причин і умов.

Сьогодні, на жаль, аналіз стану організованої злочинності зводиться здебільшого до порівняння статистичних даних і наведення прикладів з практики. Хоча краще за основу аналізу організованої злочинності брати вищевикладені рекомендації, які зазвичай повинні групуватися у таких напрямках: а) виявлення кількості вчинених ОЗУ злочинів за аналізований період на тій чи іншій території, їх види, обставини вчинення (способи, час, місце, об'єкт, розмір збитків і таке

інше); б) рівень організованої злочинності на певній території; в) рівень зростання чи зниження організованої злочинності; г) склад ОЗУ: кількість членів, їх ролі, участь неповнолітніх, раніше засуджених та інше; д) економічне підґрунтя організованої злочинності; е) наявність і рівень корумпованих зв'язків; є) причини і умови створення та існування ОЗУ, період їх існування та інше; ж) притягнення членів ОЗУ до кримінальної відповідальності та реальні терміни її відбування; з) застосування адміністративного нагляду для окремих членів ОЗУ та інше.

Аналіз організованої злочинності за такими напрямками дає можливість: 1) за результатами аналізу охарактеризувати стан, рівень, структуру і динаміку організованої злочинності, ефективність діяльності суб'єктів протидії їй, що дає можливість бачити стан справ (описова функція); 2) виявляти статистичні зв'язки, причини і умови, співвідношення і закономірності результатів діяльності суб'єктів протидії організованої злочинності (пояснювальна функція); 3) виявити ознаки і тенденції розвитку організованої злочинності і здійснити прогноз (прогностична функція); 4) виявити факти, тенденції, які свідчать про успіхи і недоліки в діяльності суб'єктів протидії організованої злочинності. На підставі такої інформації розробити заходи щодо покращення такої діяльності (управлінська функція).

Інформаційно-аналітична діяльність повинна завершуватись складанням підсумкового документа. Враховуючи, що немає регламентованого визначення, який документ необхідно складати, сьогодні такими документами є довідки, доповідні записки тощо. На нашу думку, необхідно нормативно на відомчому рівні закріпити, що таким документом повинен бути «Аналіз стану організованої злочинності», далі тільки визначається на якій території. У такому аналізі повинні викладатися узагальнені відомості про: мету, завдання і період, узятий для аналізу; методи одержання і зміст інформації; результати аналізу; висновки і пропозиції.

Результати аналізу повинні містити: інформацію про факти і явища, що аналізувалися; відомості про достовірність, обґрунтованість і об'єктивність такого аналізу; інформацію про досягнення мети, яка ставилася перед здійсненням аналізу; для наглядного і кращого сприйняття інформації такий аналіз може доповнюватися певними діаграмами, графіками, таблицями тощо.

У висновках і пропозиціях доцільно відображати: 1) оцінку стану організованої злочинності з обов'язковим відображенням змін, які відбулися в її динаміці та структурі, з поясненням причин

цих змін; 2) оцінку результатів діяльності суб'єкта (суб'єктів) протидії організованої злочинності з виконання покладених на них завдань, характеристику основних недоліків у їх роботі та причини їх виникнення, пропозиції про заходи щодо їх усунення; 3) пропозиції щодо вдосконалення діяльності суб'єкта (суб'єктів) протидії організованої злочинності, їх взаємодію між собою та з іншими правоохоронними і контролюючими органами, підрозділами у вирішенні найбільш важливих проблем забезпечення протидії організованої злочинності; 4) пропозиції щодо здійснення додаткових заходів з покращення забезпечення протидії організованої злочинності.

Про стан організованої злочинності інформуються вищестоячі суб'єкти протидії, органи державної влади, місцевого самоврядування та населення.

Під час здійснення інформаційно-аналітичної діяльності слід розрізняти аналіз стану організованої злочинності і її статистичний аналіз. Перше є ширшим, ніж друге. Статистичні дані є важливим інструментом аналізу. За їх допомогою можна розкрити закономірні зв'язки організованої злочинності з іншими соціальними явищами, встановити взаємозв'язок з різними видами злочинів, структуру вчинених злочинів і організованих злочинних угруповань, визначити основне спрямування змін злочинності тощо.

Можна сказати, що статистичний аналіз організованої злочинності – це «фотографія» цього явища. Щоб зрозуміти, чому «фотографія» зафіксувала зростання злочинності загалом або окремих її видів, чому відбуваються інші негативні зміни в структурі і динаміці організованої злочинності, потрібне звернення до змістовного аналізу кримінальних, оперативних, адміністративних проваджень, інших документів, в яких міститься інформація про причини і умови організованої злочинності. Така робота повинна проводитись по спеціальній програмі, яка своєю чергою залежить від конкретних завдань, що стоять перед тими, хто здійснює аналіз організованої злочинності.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що інформаційно-аналітичне забезпечення суб'єктів протидії організованої злочинності дає можливість розробляти, приймати і реалізовувати управлінські рішення, здійснювати стратегію і тактику протидії організованої злочинності. Важливо є те, що від якості інформаційно-аналітичного забезпечення суб'єктів протидії організованої злочинності залежить правильність чи хибність управлінських рішень, а отже, і результати протидії організованої злочинності.

Література

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358 (із змінами).
2. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Харків: Основа, 1996. 398 с.
3. Грохольський В.Л. Організаційно-правові засади управління спеціальними підрозділами МВС України по боротьбі з організованою злочинністю: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 312 с.
4. Бандурка А.М., Давыденко Л.М. Преступность в Украине: причины и противодействие: монография. Харьков: Гос. спец. изд-во «Основа», 2003. 368 с.

Анотація

Доценко О. С. Основні підходи до порядку забезпечення суб'єктів протидії організованій злочинності інформаційно-аналітичною інформацією. – Стаття.

У статті розглянуто необхідність, значення, вимоги і методичні підходи до забезпечення суб'єктів протидії організованій злочинності інформаційно-аналітичною інформацією. Визначено, що успішна протидія організованій злочинності повинна базуватися на глибокому і всебічному аналізі, оцінці різних явищ, процесів, факторів, необхідності використання усіх джерел отримання інформації про організовану злочинність.

Звернута увага на те, що проаналізована інформація за своїм обсягом, змістом і термінами надання залежить від рівня суб'єктів протидії організованій злочинності. Така інформація за своїм змістом повинна надаватися в такому вигляді, щоб на її основі суб'єкти протидії організованій злочинності могли приймати необхідні управлінські рішення.

Узагальнено стан дослідження інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності вітчизняними науковцями.

Проаналізовано вимоги до управлінських рішень, які приймаються на підставі інформаційно-аналітичного забезпечення різними суб'єктами управління в тому числі і протидії організованій злочинності.

Звернута увага на стан інформаційно-аналітичної діяльності в підрозділах кримінальної поліції територіальних органів поліції, в тому числі і стану протидії організованій злочинності. Визначено причини формального ставлення до таких аналізів.

Визначено та розглянуто основні етапи здійснення інформаційно-аналітичної діяльності, які поділено на: теоретичний, підготовчий, збір та обробку матеріалів, аналіз отриманих даних, підготовку і видання підсумкового документа.

Запропоновано доповнення до Кримінального процесуального кодексу України щодо закріплення норми, яка б зобов'язувала суб'єктів досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності під час здійснення своєї діяльності виявляти, вивчати та аналізувати причини й умови вчинення злочинів, особливо організованої злочинності, період, причини і умови існування

організованих злочинних формувань та вживати заходів щодо усунення цих причин і умов.

Наголошено, що наскільки буде якісним інформаційно-аналітичне забезпечення суб'єктів протидії організованій злочинності, настільки будуть правильними чи хибними управлінські рішення, а відтак і результати протидії організованій злочинності.

Ключові слова: інформаційно-аналітичне забезпечення, суб'єкти протидії організованій злочинності.

Summary

Dotsenko O. S. Basic approaches to the order of providing subjects of counteraction to organized crime by information and analytical information. – Article.

The article discusses the need, value, requirements and methodological approaches to providing information and analytical information to organized crime actors. It is determined that successful counteraction to organized crime should be based on a deep and comprehensive analysis, evaluation of various phenomena, processes, factors, the need to use all sources of information on organized crime.

Attention is drawn to the fact that the information analyzed in terms of its scope, content and timing depends on the level of the subjects of counteraction to organized crime. Such information, by its content, should be provided in such a way that on the basis of it the subjects of counteraction to organized crime can make the necessary administrative decisions.

Generalized state of the study of information and analytical support to counteract organized crime by domestic scientists.

The requirements for managerial decisions, which are made on the basis of information and analytical support of various entities, including the fight against organized crime, are analyzed.

Attention is drawn to the state of information and analytical activity in the criminal police units of territorial police bodies, including the state of counteraction to organized crime. The reasons for the formal attitude to such analyzes are identified.

The main stages of information and analytical activity are identified and discussed, which are divided into: theoretical, preparatory, collection and processing of materials, analysis of the received data, preparation and publication of the final document.

An amendment to the Criminal Procedure Code of Ukraine on the fixing of a norm, which would oblige the subjects of pre-trial investigation and operative-investigative activity during their activity to identify, study and analyze the causes and conditions of committing crimes, especially organized crime and the period, causes and conditions of the existence of organized criminal formations and take measures to eliminate these causes and conditions.

It is emphasized that the quality of the information and analytical support for the subjects of combating organized crime will be as correct or wrong as the management decisions, and therefore the results of combating organized crime.

Key words: information and analytical support, actors in the fight against organized crime.